

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПАЛЕОЛІТИЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

О. Тятова (кафедра культурології та археології НаУКМА)

Основні джерела неолітичного мистецтва України репрезентовані орнаментальними композиціями на керамічному посуді та візерунками на знаряддях з каменю і кістки. Це, в основному, численні лінійно-геометричні зображення, які складають певні орнаментальні системи. Не зважаючи на надзвичайну важливість цього джерела для пізнання духовної культури людей доби переходу до продуктивного господарства, і досі немає спеціальних досліджень з інтерпретації семантики названих зображень.

Серед усіх існуючих точок зору про призначення орнаментів на неолітичному посуді виділяються дві основні: вони мали символічне, магічне значення або несли функціональне навантаження і використовувалися для зміцнення посудини, виходячи з примітивної технології виготовлення першої кераміки. Не відкидаючи другої, розгорнемо аргументацію першої точки зору.

Відомо, що окремі елементи візерунка чи цілі орнаментальні композиції різних археологічних культур являють собою етнокультурну ознаку. Часто за ними виділяються археологічні культури. Спільним для всіх неолітичних культур України є наявність лінійно-геометричних врізаних орнаментальних композицій, складених різноманітними етнопоказовими орнаментальними елементами. Причому ускладнення систем орнаментів має хронологічний характер. Звичайно найскладніші схеми на посуді з'являються у період розквіту культури.

Специфічна символіка (ромбоподібні композиції, заштриховані трикутники, прямокутники, вертикальні хвилюподібні лінії) на буго-дністровському неолітичному посуді, що фіксується разом з іншими проявами примітивного землеробства у матеріальному комплексі археологічної культури, свідчить про певний зв'язок релігійно-символічних уявлень неолітичних мешканців Південного Заходу України з основними напрямками їх господарчої діяльності. Досить рельєфно такий зв'язок простежено на орнаменталії ранньої кераміки дніпро-донецького

населення киево-черкаського Подніпров'я. Дніпро-донецькі виробники кераміки не просто копіювали запозичені у сусідніх буго-дністровців візерунки, а вкладали у систему орнаментативний певний зміст, який можна пов'язувати з формуванням нових смаків і поглядів, зародженням нового світосприйняття. Можливо, частину цих зображень слід інтепретувати як закодовану інформацію про космогонічні уявлення давньої людини.

Важливим є питання про значення, що надавалося посудині в духовному житті неолітичних племен, про зв'язок з нею орнаментативної. У деяких випадках, очевидно, зображення мали охоронно-магічне значення, пов'язане з культом плодючості.

ПІЗНЯ АНТИЧНІСТЬ ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА ПРОБЛЕМА

Б. Чумаченко (кафедра культурології та археології
НаУКМА)

1. Специфіка феномена пізньоантичної культури (т. зв. "осені античності") усвідомлюється передусім на фоні класичної античності та середньовічної культури, зокрема, візантійської. Доцільно розглядати пізню античність як пост-класичний час, окремий модус античності. Як імперська античність вона протиставляється полісній. Пізнання цієї доби тривалий час гальмувалося історіософською схематикою "релігійного поступу", що ставилася до неї як до культурного анти-героя. В сучасних античних штудіях еліміновано бачення осені античності як "тріумфу варварства та релігії". Симпатія історико-культурного світогляду після Просвіти до романтичних епох породжує послідовність реабілітацій середньовіччя ("готики"), бароко і, нарешті, вказаної доби.

2. Цікавість до пізньоантичної доби зумовлена, між іншим, її функцією фільтра, через який пройшов класичний доробок на шляху до сучасності. Вона вплинула на формування канонічного образу античності в європейській культурі. Кшталт "втраченого часу" класики є продуктом духовної праці пост-класичного часу, культурної інвентаризації та селекції на порозі середньовіччя.